

KÜLÖNFÉLÉK.

Az Unitárius Irodalmi Társaság a folyó évi 3-ik felolvasó ülését Kolozsvárt február 26-án tartotta az unitárius kollégium dísztermében, a termet zsufolásig megtöltött hallgatóság előtt. *Dr. Ferenczy Géza* elnöki megnyitója vezette be, melyet folyóiratunk jelen számában egész terjedelmében közlünk. *Dr. Varga Béla* „Individuálizmus és unitarizmus“ címen tartott mélyen szántó felolvasást, melyet közelebről szintén közölni fogunk. *Ürmösy Károlyné* kedves, hangulatos verseit olvasta fel *Szabó Jolán* nagy tetszés mellett. *Deák Ferenc* „A tejút rendszere“ címen széles tudással, érdekes fejtegetés közben ismertette a csillagok végtelen világát s rámutatott arra, hogy ennek tanulmányozása a tiszta erkölcs magaslataira és a világokat bölcsen kormányzó Isten hitére emel. Végül *Gyallay-Papp Domokosné* szépen csengő, iskolázott hangján előadott kedves énekszámával gyönyörködtette a hálás hallgatóságot, amelyet *Ütő Mária* kísért zongorán precíz játékkal.

Egy kis statisztika. *Az erdélyi magyar unitáriusok száma* az utolsó tiz esztendőben a következő hullámzást mutatta: 1919-ben a számuk 73.705 lélek. A következő évben számuk valamit nő: 73.903; 1921-ben az apadás még alig észrevehető: 73.852, de a következő évben eléri mélypontját 68.716 lélekkel, ami a Magyarországra repatriáltak nagy tömegével magyarázható. Ettől az időtől kezdve megindul a lassú gyarapodás, amelyik csak 1926-ban mutat valamelyes visszaesést, de a következő évben a gyarapodás ismét megindul s lassan növekszik. 1929-ben a hívek száma: 72.700 lélek, amely szám dacára a repatriálás következtében bekövetkezett elég nagy veszteségnek, csak 1005 lélekkel kevesebb a tiz évvel ezelőtti kimutatásnál. Kisebbségi sorsunk első tiz esztendejében 1919. és 1928. között, a születések száma 18.488, míg a halálózásoké 12.569 lélekkel, ennél jóval kevesebb volt. — *Az erdélyi magyar unitáriusok iskolai szervezete* a következő képet adja:

Az elemi iskolák száma 1919-ben 28, 1929-ben 37. 1919-ben két polgári iskola működött, míg 1929-ben egy sem. A liceumok (főgimnáziumok) száma 1919-ben és 1929-ben egyaránt 2. Teológiai akadémiaja megmaradt sőt a tanszékek számának gyarapodása örvendetes fejlődésnek könyvelhető el. Az elemi iskolákban 1929-ben 53 tanerő működik, akik a 37 elemi iskolában 1630 gyermeket részesítenek oktatásban. 1919. és 1929. időközben 65 végzett teológiai akadémiai hallgatót neveztek ki rendes lelkésznek. — Az erdélyi magyar unitárius egyház ingatlan vagyona szintén nagy változáson ment keresztül. Az imperium változásakor a magyar unitárius egyháznak 17.916 hold 875 □ öl ingatlana volt, melyből 6965 hold 1207 □ öl az egyház-egyetemé, 10.950 hold 1268 □ öl pedig az egyházközségek tulajdona volt. A kisajátítás, amelyik az agrárreform folyományaként következett be, úgy az egyetemes egyház, mint az egyes egyházközségek vagyonát alaposan megapasztotta. Az egyetemes egyház ingatlanaiából 6285 hold 1259 □ öl (90·2⁰/₁₀), az egyházközségeiből pedig 5103 hold 1085 □ öl (46·6⁰/₁₀), összesen 11.389 hold 744 □ öl (63·6⁰/₁₀) esett az agrárreform áldozatául. A törvény különösen az iskolai alapítványokat s ezek között is elsősorban a Berde-alapítványt érte súlyosan, melynek rendeltetése az volt, hogy naponta 200 középiskolai tanuló ételmezését biztosítsa az u. n. Berde-cipóval. Ebből a közel 1400 hold terjedelmű alapítvány-ingatlanból mindössze 2 hold belsőséget hagytak meg. A többi teljes egészében kisajátították. Az agrárreform után megmaradt 6527 hold 131 □ öl ingatlanból 679 hold 1548 □ öl az iskolafenntartó egyetemes egyházé, az egyházközségeknek pedig 5847 hold 183 □ öl ingatlana maradt meg, beleértve a művelhető földeket, erdőket és egyéb művelési ágakat, udvart, kertet, szőlőt, cintermet, temetőt, terméketlen területet, nádist stb. Az agrártörvény szerint járó földilletményből mindössze 4 egyházközség részesült. Ezek együttesen 28 hold 600 □ öl művelhető földet, 5 hold erdőt és 3 hold temetőterületet kaptak. — *Külföldi látogatások száma* 1919. és 1929. közötti időszakban meglehetősen nagy. Az egyházat 15 látogató kereste fel s ez a szám körülbelül egyformán oszlik meg a hivatalos és a baráti magánlátogatások között. A magyar unitárius egyház is több alkalommal képviseltette magát, az erdélyi magyar unitarizmusmal kapcsolatban álló konferenciákon és összejöveteleken. (A statisztikai adatokat az Erdélyi magyar évk., szerk. dr. Sulyok és dr. Fritz foglalja magában). F. J.

Carolina Resolutio. Március 21-én 200 éve múlt, hogy III. Károly kiadta hirhették vált egyházpolitikai szabályrendeletét, amely Carolina Resolutio néven ismeretes. Ebben a rendeletében a magyar protestánsok nyilvános vallásgyakorlatát, a fennálló törvények ellenére, korlátozta s csak az u. n. ártikuláris helyekre szorította. Megtiltotta a protestáns hitre való áttérést. Kötelezte a protestáns hiveket a katolikus ünnepek megtartására s a hivatalnokokat a kath. módon való eskütételre. A rendelet célja az volt, hogy a protestánsokat megtörje. Azonban éppen az ellenkező eredményt érte el. Összetartásra buzdította, erőik kifejtésére sarkalta és nagyszerű akcióképességet teremtett közöttük. Így fordítja az isteni gondviselés jóra azt, amit az emberi gyarlóság és elfogultság elront. Így lesz a szenvedés és megpróbáltatás a magasabb lendület rugója s a jobb és nemesebb életnek a kiindulása.

Gordon Sándor, az angliai unitárizmus egyik vezetője, kiváló egyháztörténész, Manchesterben 1931 február 21-én meghalt. A kilencven esztendőit élt öreg tudós barátja volt az erdélyi unitáriusoknak. Már mint lelkész érdeklődött sorsunk iránt s 1879-ben Dávid Ferenc halála háromszázados emlékére Székelykeresztúron tartott zsinati ünnepeken részt vett, több egyházközséget meglátogatott, lelkészeinket és népünket igyekezett megismerni és szeretetébe fogadni. 1889—1911 között a manchesteri unitárius teológiai akadémia vezető tanára volt s ebben az időben fejtette ki legnagyobbarányú egyháztörténetírói munkásságát. Egyik legjobb ismerője a XVI. és XVII. század unitárius irodalmának s érdeklődését főként a két Socinus és Servét kötötte le, akikről kiváló monográfiái jelentek meg. Munkái közül felemlítjük a következőket: *Heresy: Its Ancient Wrongs and Modern Rights in these Kingdoms, Freedom after Ejection; The Cheshire Classis; Milton on the Son of God and the Holy Spirit; Heads of English Unitarian History; Adresses Biographical and Historical; stb.* Folyóiratunknak is munkatársa volt és 1887 és 1893 között több igen érdekes levélben világította meg az angliai egyházi élet nevezetesebb eseményeit. Az 1928-ban tartott püspökbeiktató egyházi főtanácsi gyűlésünkre, agg kora miatt, nem jöhetett el, de egy megleghangú levélben, amelyik az Unitárius Közlöny-ben jelent meg, köszönte meg a meghívást s biztosított meg nem szünő rokonszenvéről. Munkássága és érdemei fogják őrizni emlékezetét.

F. J.

Modern, idegen nyelvek a magyar középiskolákban.

A magyar Országos Közoktatási Tanács a modern, idegen nyelvek középiskolai tanításának a reformálásával foglalkozva, az alábbi megállapításokat tette: Az angol, francia, német és olasz nyelvek közül az angol nyelv iránt nyilvánul a legnagyobb érdeklődés a diákok körében. Ezt tanulják a legkönnyebben és legsikeresebben. Különösen a protestáns intézetek választották kötelező nyelvként az angolt. Ezt az eredményt annak tulajdonítja a Tanács, hogy az angol nyelv grammatikája könnyű s hogy az ezt tanító tanárok kitűnően vannak képezve. Népszerűség tekintetében második helyen az olasz nyelv áll, aminek azt a magyarázatát adja a Tanács, hogy a latin nyelvtudás megkönnyíti az olasz nyelv tanulását s tanárai is jórészt a fiumei tanárok közül kerültek ki, akiknek nagy gyakorlatuk van e nyelvben. A franciát korábban is tanították a reáliskolákban, de újabban tért hódít a gimnáziumokban is. Azonban itt nagy nehézséget okoz az, hogy kevés a megfelelően képzett tanerő. A német aránylag a legnehezebb a diákság számára. A német kiejtés nehéz az alföldi magyarnak. Emellett grammatikája komplikált. De hiba az is, hogy e nyelv tanítása túlságosan irodalmi és tudományos, ami fárasztó az ifjúságra. Azért azt javasolja, hogy a Lessing- és Herder-féle nehéz olvasmányok helyett inkább a Gerhardt Hauptmann, Richard Dehmel, Reiner Maria Rilke írásait olvassák.

Az U. I. T. pályázatai. Az Unitárius Irodalmi Társaságnak a megelőző számunkban közölt pályázatára, különösen János Zsigmond élet- és jellemrajzának a megírására, ismételten felhívjuk olvasóink szives figyelmét.

A pápa és a rádió. XI. Pius pápa, aki annyi tanujelét adta annak, hogy a modern kor tudományos és technikai fejlettsége iránt megértő rokonszenvvel viseltetik, február 12-én, megkoronázásának kilencedik évfordulóján, a rádió útján latin nyelven 12 percig tartó szózatot intézett a világhoz. Szózatában először a papokhoz és szerzetesekhez beszélt, akiket hivatásuk teljesítésére buzdított. Üdvözlétét küldötte a világiaknak és azoknak, akik a katolikus egyház kebelén kívül élnek. Szólt a kormányzókhöz és az alattvalókhöz, a szegényekhez és a gazdagokhoz, a munkásokhoz és a munkaadókhöz. Az egész történelmi jelentőségű beszédet a béke és szeretet szelleme hatotta át.

Bolsevizmus és kereszténység. Seraphim, Szovjetországból kiüldözött görög keleti püspök, Budapesten a Társadalmi Egyesületek Szövetségében nagy érdeklődéssel kísért előadást tartott a bolsevizmus és a kereszténység viszonyáról, melyben többek között ezeket mondotta :

„Bolsevizmus és kereszténység sohasem köthetnek kompromisszumot. A forradalom kezdettől fogva, mint ateista akció lépett sorompóba. Megnyerték maguknak a kifogásolható embereket az egyházak körében, hogy ezek útján keltsenek visszavonást és erősítsék az egyházellenes propagandát. Az egyházra olyan adókat róttak ki, amelyek alatt össze kellett roppannia. S rövidesen megkezdődtek a templomrablások, a komédiás farsangi felvonulások, amelyekkel nevetségessé akarták tenni a papságot.

1929-ben kezdődött a kiméletlen egyházirtás. Lehetetlenné tették azt, hogy az egyházhatóságok papjaikkal és ezek hiveikkel érintkezhessenek. A bibliát és a vallásos iratokat összegyűjtik és nyers papírrá dolgozzák fel újból. Tizennégyezer templomot zárt be eddig a szovjet s a még meglevő templomokba sem mernek bemenni a hívők, nehogy a „veszedelmes“ ájtatoskodók listájára kerüljenek. A papi rendet kiméletlenül üldözik. Jelenleg 197 püspök ül börtönben s a vértanúk száma felbecsülhetetlen. A szovjet-orosz veszedelem valamennyi keresztény ország életét fenyegeti s az orosz egyházak szenvedése Európa keresztény közvéleménye felé kiált. Bizom abban — mondta Seraphim püspök —, hogy az orosz nép fel fog ébredni és mi csak együttérzést, morális összhangot, erkölcsi szolidaritást és közös imádságot kérünk Európa kereszténységétől.

A kommunizmus — fejezte be előadását az archimandrita — semmiesetre sem eredményezett az emberiség számára maradandó értékeket, ellenben megsemmisítette az ember személyi szabadságát és demoralizálta a néptömegeket. Ezidő szerint semmi remény sincs arra, hogy a bolsevista rendszer keretében bizonyos egészségesebb evolúció menjen végbe és így az emberiség közös érdeke, hogy mielőbb megteremtse az antibolsevista, vallásos és ideális alapon álló, egységes, nacionalista frontot az orosz vörös uralom ellensúlyozására, helyesebben : végleges letörésére.“

Indiai vallások Amerikában. Eddig annyira uralkodott a kereszténység a nyugat (Európa és Amerikák) fölött, hogy újabban meglepetéssel szemléljük, hogy a keleti vallások, különösen a

hinduké, kezd tért hódítani nyugaton. Most jelent meg Wendell Tamás könyve: „*A hinduizmus meghódítja Amerikát.*“ Ebben rámutat, mily nagy munkásságot fejtenek ki a hindu társulatok. 1894-ben a Vallások Világparlamentjében, Chicagóban, megjelent volt és felolvasást tartott Yivekamanda Swami, aki Ramakvishna, hindu szent tanítványa volt. A parlament után Amerikában maradt és kezdte tanítani a Vedanta-filozófiát s megalakította a Vedanta Társulatot. A tiszta hinduizmust tanította. Ma is csak mintegy kétszáz követője van. Egy másik, a Jogada Társulat 1920-ban alakult. Alapította Jogananda Swami, aki szintén egyik valláskongresszusra ment át. Ő már alkalmazkodott az amerikai ízléshez és felfogáshoz. Használta a keresztény bibliát, hirdetésekét bocsátott ki. Az önmegtágadást és az önmegvalósulást tanítja. Gondja van az anyagiakra is, hirdeti az általános boldogulást. Ma már huszonötezer követőt számlál. Ezenkívül a theozófusok, a Christian Science s hasonlók is terjesztik a keleti filozófiát nyugaton.

A szenvedők vigasztalása. Egy fiatal német protestáns lelkes, aki feleségét korán elveszítette, a szenvedőket vigasztaló hivatalt állított fel. Ahol valamely sorscapás vagy szerencsétlenség történik, ott azonnal megjelenik, hogy a könnyeket letörölje. Nemcsak élőszóval, hanem vigasztaló füzetekkel is igyekszik hitet önteni a kétségbeesett lelkekbe. Fáradtságáért még köszönetet sem fogad el.

Harc a ponyvairodalom ellen. A magyar Közművelődési Tanács ankétot rendezett, hogy miképpen lehetne a ponyvairodalom ellen a leghatásosabban védekezni? Az ankéton az a vélemény alakult ki, hogy a ponyvát leghatásosabban erős konkurenciával lehetne csak kiirtani. Ebből a célból tanulságos, erkölcsnemesítő vagy bármilyen hasznos célzatú, de izgalmas és érdekfeszítően megírt művek sorozatát kellene olcsó áron a piacra zudítani. Célszerű volna híres utazók kalandjait megírni, mulatságosan érdekfeszítő történeteket adni a cserkész életről. Jó szolgálatot tenne a fantázia izgatására a technika legújabb vívmányainak, főként jövő lehetőségeinek regényes leírása. Szóval a ponyvát a maga külsőségeivel, de nemes belső eszközökkel lehetne lehengerelni.

A biblia elterjedése. A biblia ma 639 nyelvre van lefordítva s egyike a világ legkeresettebb könyveinek. A múlt év folyamán 48 millió bibliát adtak el, 8 millióval többet, mint 1929-ben.

Gyász hírek. *Dr. Nagy Zoltán* március hó 5-én hosszas szenvedés után, 64 éves korában, Kolozsvárt meghalt. Nagy Lajos kedves emlékéü tanárunknak volt a fia, akitől köztisztelőben álló nevet és szép vagyont örökölt. Mint ügyvéd, általánosan ismert tagja volt Kolozsvár társadalmának. Az utóbbi időben megbillent gazdasági egyensúlya. Előbb repatriált Magyarországra, azután anyagilag teljesen leromolva, visszajött Erdélybe, ahol élete végén valósággal barátai nemeslelkűségéből élt. A halál megváltotta szenvedéseitől. Nyugalma legyen csendes. — *Sándor Gergelyné szül. Sándor Eszter*, életének 75-ik, házasságának 54-ik évében, hosszas szenvedés után, március 6-án Oklándon elhunyt. Egy nemes lélek, egy övéiért élő édesanya távozott el vele e földről, aki életében csak szeretni és megbocsátani tudott. Hét élő gyermeke mellett férje: Sándor Gergely ny. lelkész és az unokák serege áldja emlékét. — *Özv. szentábrahámi Lőrinczy Dezsőné szül. Kendeffy Anna*, polg. isk. tanár neje, március 19-én Magyarzsomboron, 68 éves korában, csendesen elhunyt. Egy melegkedélyű nő, egy gyöngéden szerető édesanya követte 12 évi özvegység után férjét a halhatatlanság hazájába. Porait hálás gyermekei Kolozsvárra szállították, ahol férje mellé helyezték örök nyugalomra. Lőrinczy Géza tanár és Lőrinczy Zoltán egyházi számvevő édesanyjukat gyászolják az elhunytban. Emléke áldott, nyugalma csendes legyen! — *Street I. Kristóf*. A magyar unitáriusoknak ez a melegszívű barátja, aki Egyházi Főtanácsunknak is tiszteletbeli tagja volt, február 14-én Londonban váratlanul elhunyt. Egyike volt az angol unitáriusok legmunkásabb és legtekintélyesebb lelkészeinek, aki 41 évet töltött tényleges szolgálatban. Amikor, 1920-ban, nyugalomba vonult, a scheffieldi tekintélyes gyülekezet, amelynek utoljára papja volt, tiszteletbeli lelkipásztorrá választotta. Azonban nyugalomba vonulása után is állandóan apostolkodott. Különösen sokat fáradozott a két angol unitárius szervezetnek: a Britt és Külföldi Unitárius Társulatnak és a Nemzeti Konferenciának az egyesítésén. Mindkét egyesületben elnöki tisztet is viselt. Fáradságát siker koronázta, mert a két egyesület General Assembly néven csakugyan egyesült. Széleskörű irodalmi munkásságot fejtett ki, ameyről részletesebben fogunk beszámolni.

Nyilvános nyugtázás

A Keresztény Magvetőre az utolsó nyugtázás óta az alábbi fizetések történtek:

Konopi Kálmánné (1930) 300, Dr. Demeter Attila (1929 részlet) 100, Dr. Elekes Domokos (1927—28 részlet) 300, Dr. Elekes Dénes (1922—27 részlet) 300, Dr. Fazakas Miklós (1929—30) 600, Gálfalvi Sámuel (1930) 250, Péterfi Albert (1929—30) 600, Szentmártoni Kálmán (1930) 300, Lőrinczi Miklós (1925—26) 300, Ifj. Kádár Lajos (1930) 300, Fogaras (1925—1930) 850, Patakfalvi Zsigmond (1930) 300, Ürmösi Kálmán tbiró (1927—29) 560, Dr. Csutak Mihály (1930) 300, Dr. Jancsó Ödönné (1930) 200, Dr. Boros György (1930) 300, Ormai Kálmán (1930) 300, Dr. Gspann Károly (1930) 300, Dr. Ferencz Aron (1928) 200, Dr. Rozenberger Mór (1930) 300, Gyergyay Árpád (1930) 300, Pálffy László (1930) 300, Dr. Ferencz József (1929 részlet) 200, Dr. Mikó Lőrincz (1930) 150, Dr. Mikó Imre (1930) 300, Mózes Károly (1930) 300, Dr. Váradi Aurél (1930) 300, Dr. Kauntz Józsefné (1930) 150, Unitarian School Berkeley (1931) 320, Németh István (1930) 300, Shakirov Sebestyén (1930) 300.

Tisztelettel kérem úgy a hátralékos díjakat, valamint az 1931. évre szóló előfizetési díjakat.

Kolozsvárt, 1931. április hó 1.

Hadházy Sándor,
pénztárnok.

